

Karas kol kas iki mūsų neatsirito. Gyvenome baimėje ir su viltimi, kad taip nenutiks, todėl stengėmės neužtraukti Dievo pykčio ant mūsų tvirtomis mūro sienomis apjuosto miesto su šimtu penkiasdešimčia namų, bažnyčia ir kapinėmis, kur mūsų protėviai laukė prisikėlimo dienos.

Daug meldėmės norėdami karą atitolinti. Meldėmės Visagaliui ir maloningajai panai Marijai, meldėmės girių valdovei ir mažiesiems vidurnakčio žmogeliukams, šventajam Gervazui, šventajam Petruui, dangaus vartų saugotojui, evangelistui Jonui, dėl visa pikta meldėmės ir senei Melai, kuri savo palydos priekyje traukia padange gūžiomis naktimis, kai demonai gali kur panorėję laisvai bastytis. Meldėmės senųjų laikų raguotiesiems ir vyskupui Martynui, kuris perplėšė savo apsiaustą ir pasidalijo juo su šalančiu elgeta, ir paskui abu kaleno dantimis, bet Dievui pasirodė esą geri, nors pusė apsiausto žiemą – kas iš jo? Ir, aiškų daiktas, meldėmės šventajam Moricui, kuris su visu legionu verčiau pasirinko mirti, negu atsižadėjo savo tikėjimo į vieną ir teisingą Dievą.

Dukart per metus pasirodydavo mokesčių rinkikas ir vis nustebdavo, kad mes dar tebesame. Sykais užsukdavo ir prekeivių, bet kadangi mažai tepirkdavome, jie skubiai išvykdavo savais keliais, ir mums šitaip buvo gerai. Mums nieko nereikėjo iš plačiojo pasaulio, todėl apie jį negalvojome. Tačiau štai vieną gražų rytą į mūsų pagrindinę gatvę įdardėjo asilo traukiamas furgonas. Buvo šeštadienis, neseniai išaušęs pavasaris, todėl upelis garmėjo kupinas vandens nutirpus sniegui, o laukus, kurie nedirvonavo, jau buvome apšęję.

Vežimą gaubė raudono burinio audeklo palapinė. Priešais ją susigūžusi kiurksojo sena moteriškė. Atrodė ji kaip daiktų prikimštas maišas, veidas – lyg šikšninis, akys – dvi mažytės juodos sagos. Už jos stovėjo jaunesnė moteriškaitė strazdanotu veidu ir tamsiais plaukais. Ant pasostės sėdėjo vyriškis – jį atpažinome, nors dar niekuomet nebuvo čia lankęsis. Ir kai pirmieji atsiminę ištare jo vardą, atsiminė jį ir kiti, ir netrukus iš visų pusių pasigirdo daugybė balsų: „Čia Tilis!“, „Tilis atvažiavo!“, „Žiūrėkit, Tilis yra pas mus!“ Niekas kitas ir negalėjo būti.

Net ir mūsų užkampį pasiekdavo iš rankų į rankas platinaimi raštai. Jie čionai pakliūdavo per mišką, vėjas juos atpūsdavo, prekeiviai atveždavo, o ten toli pasaulyje jų prispausdindavo daugiau, negu kas nors būtų galėjęs suskaičiuoti. Tie raštai pasakojo apie pamišėlių laivą ir neapsakomą sutanotųjų kvailumą, apie negerą popiežių Romoje ir apie velnio išperą Martiną Liuterį Vitenberge, apie burtininką Horidą ir daktarą Faustą, apie Apskritojo stalo riterių draugijos herojų Gaveiną ir, žinoma, apie jį, Tilį Ulenšpygelį, kuris dabar pats pas mus atvažiavo. Mums buvo pažįstama jo marga liemenė, pažįstamas jo galvos apdangalas su dviem styrančiais cimbolais ir apsiaustas iš veršėnikės; nesvetimas mums buvo jo liesas veidas, nesvetimi kažkur

matyti įdubę skruostai, mažos akys, kiškio dantys. Kelnės – geros gelumbės, batai – minkštos odos, na, o rankos – plėšiko arba raštininko, niekuomet nemačiusios darbo; dešinė dabar jis laikė vadeles, o kairėje – botagą. Jo akys žybčiojo, jis sveikinosi linksėdamas į visas puses.

– Kuo tu vardu? – paklausė vienos mergaitės.

Mažylė tylėjo, nes nesuprato, kaip gali būti, kad ją kalbina žmogus, kurį visi pažįsta.

– Nagi, pasakyk!

Kai mergaitė užsikirsdama ištarė, kad vadinasi Marta, jis tik nusišypsojo, lyg seniai būtų tai žinojęs.

Tuomet rimtų rimčiausiai paklausė, tarsi jam tai būtų buvę svarbu:

– O kiek tau metų?

Ji atsikrenkštė ir pasakė. Per savo dvylika gyvenimo metų niekada nebuvo mačiusi tokių akių kaip jo. Žinoma, akių kaip šitos laisvuosiuose karalystės miestuose galėjo būti, taip pat ir didžiūnų dvaruose, bet tokias akis turintis žmogus pas mus dar niekuomet nebuvo atvažiavęs. Marta nežinojo, kad žmogaus veidas gali spinduliuoti tokią jėgą, tokį sielos įtaigumą. Kada nors ji savo vyrui, o paskui, labai tolimoje ateityje, ir savo netikėliams vaikaičiams, kuriems Ulenšpygelis – tik senų legendų personažas, pasakos, kad savomis akimis yra jį mačiusi.

Vežimas jau buvo pradardėjęs, Tilio žvilgsnis nukrypęs kitur, į šalimais besibūriuojančius žmones. „Tilis atvažiavo!“ – vėl pasigirdo balsai prie gatvės. „Tilis yra pas mus!“ – skambėjo pro langus. „Tilis yra čia!“ – skardėjo nuo bažnyčios aikštės, kur dabar vežimas sustojo. Tilis pliaukštelėjo botagu ir pakilo.

Vežimas žaibiškai virto scena. Anos dvi moteriškės sulankstė palapinę, jaunesnioji susisuko mazgu plaukus, ant galvos užsi-

dėjo mažą karūnelę, o ant pečių užsimetė purpurinę skraistę; senesnioji atsistojo prie vežimo ir užtraukė šimtus kartų dainuotą dainą. Jos tarmė skambėjo pietietišškai, panašiai kaip kalbama dideliuose Bavarijos miestuose, todėl nelengva buvo suprasti, bet mes vis tiek sumojome, kad dainoje pasakojama apie moterį ir vyrą, kurie vienas kitą myli, tačiau negali susitikti, nes juos skiria jūra. Tilis Ulenšpygelis stvėrė mėlyną audeklą, atsiklaupė, švystelėjo vieną jo galą į priekį, kito neišleisdamas iš rankų; audeklas plazdėdamas išsivyniojo, Tilis jį prisitraukė, paskui vėl mestelėjo ir vėl prisitraukė; ir kai tarp jųdviejų – klūpančios moters ir klūpančio Tilio – šitaip bangavo mėlis, atrodė, kad čia tikrai tvyro jūra, o bangos ritasi tokios didelės, kad joks laivas nedrįs plaukti.

Kai moteriškė atsistojo ir iš siaubo sustingusiu veidu žvelgė į bangas, mes iškart pamatėme, kokia ji graži. Ir kai ji taip stovėjo rankas iškėlusi į dangų, staiga mums pasirodė, kad ji nebe priklauso šiam pasauliui, ir nė vienas iš mūsų neįstengė nuo jos atplėšti žvilgsnio. Akies krašteliu regėjome, kaip jos mylimasis šokinėja ir šoka, ir vadeliuoja, kaip jis mosuoja kalaviju grumdamas su slibinais, priešais, raganomis ir piktais karaliais, trukdančiais susitikti su mylimąja.

Vaidinimas tęsėsi iki pavakarių, ir nors žinojome, kad per tvinkusioms karvėms tempė ir maudė tešmenis, niekas iš mūsų nepradėjo nekantrauti. Senė dainavo be perstojo, ne vieną valandą. Atrodė, kad nėra tokio, kuris galėtų atmintinai išmokti tiek daug posmų, todėl kai kas iš mūsų ėmė įtarti, jog dainos žodžius ji pati prasimano. Tuo tarpu Tilis Ulenšpygelis nė akimirksnio nenurimo: jo padai bemaž nelietė žemės; vos tik pažvelgdavome į jį, o jis jau, žiū, – kitoje mažos scenos vietoje. Pabaigoje įvyko nesusipratimas: gražioji moteriškaitė iš kažkur ištraukė nuodų,

norėjo apsimesti negyva, kad nereikėtų tekėti už piktavalių globėjo, bet visa tai paaiškinantis laiškas mylimajam pakeliui dingo, ir kai jis, tikrasis jaunikis, jos širdies išrinktasis, galų gale atkako prie jos nekrutanti kūno, siaubas pervėrė jį tarsi žaibas. Ilgai jis stovėjo prie jos sustingęs. Senė liovėsi dainavusi. Mes girdėjome, kaip šiurena vėjas ir baubia karvės. Visi buvome netekę žado.

Galiausiai jis išsitraukė durklą ir smeigė sau į krūtinę. Galėjai tik stebėtis: durklo ašmenys susmigo į kūną, raudonas audeklas išsivyniojo iš už apykaklės tarsi kraujo latakas, ir jis parkrito šalia jos gargaliuodamas, paspuodė kiek ir nutilo. Negyvas. Tačiau suspuodė dar kartą, atsistodė ir vėl sudribo. Dar kiek patrukčiojo, vėl nurimo, šįkart visam laikui. Mes laukėme. Tikrai visam laikui.

Po kelių akimirų moteris pabudo ir išvydo negyvą mylimojo kūną. Iš pradžių nenumanė, ką daryti, paskui sugriebusi purtė jį, o supratusi, kad šis negyvas, vėl sutriko; tada ėmė verkti, tarsi pasaulyje nieko gera nebūtų. Čiupo jo durklą ir taip pat nusizudė; ir vėl mes stebėjome, koks gudrus tas įtaisas ir kaip giliai ašmenys susmigo jai į krūtinę. Liko tik viena senė, ji padeklamavo dar porą posmų tarmiškai, tad mažai ką tesupratome, ir vaidinimas pasibaigė. Daugelis iš mūsų dar ilgai braukė ašaras, nors negyvėliai seniai buvo atsikėlę ir lankstėsi žiūrovams.

Tačiau tai dar ne viskas. Karvėms teko palaukti, nes po tragedijos ėjo komedija. Senė mušė būgną, o Tiliš Ulenšpygelis pūtė dūdelę ir šoko su ana moteriškaite, kuri dabar nebeatrodė tokia jau graži, šoko jie kraipydamiesi dešinėn ir kairėn, pasilenkdami į priekį ir atsilošdami atgal. Abu kilnojo rankas aukštytyn, ir jų judviejų judesiai taip derėjo, tarsi šoktų ne du žmonės, o vienas kito veidrodiniai atvaizdai. Mes šokti mokėjome pakenčiamai, dažnai švęsdavome, bet šokti kaip jie niekas iš mūsų

negebėjo; kai žiūrėdavai į juos, atrodydavo, kad žmogaus kūnas besvoris, ir gyventi nėra taip liūdna ir sunku. Todėl ir mes nustygame vietoje, taip pat ėmėme sūpuoti, krypuoti, trypčioti ir sukiotis.

Tačiau šokis staiga baigėsi. Uždušę ir sunkiai gaudydami kvapą pažvelgėme į vežimą. Ant jo dabar stovėjo vienas Tilis Ulenšpygelis, moteriškių nebesimatė. Jis dainavo satyrinę baladę apie vargšą kvailą Žiemos karalių, Pfalco kurfiurstą, užsimanusį nugalėti imperatorių ir iš protestantų priimti Prahos karūną, tačiau jo karalystė ištirpo anksčiau negu pavasario sniegas. Dainavo jis ir apie imperatorių, kurį meldžiantis visada krėsdavo šiurpas, dainavo jis apie žmogelį, Vienoje drebinantį kinkas prieš švedus, paskui užtraukė dainą apie švedų karalių, iš vidurnakčio išnyrantį liūtą, stiprų kaip lokys, betgi ko tas stiprumas vertas, palyginti su Liucene paleista kulka, atėmusia jam gyvybę kaip kokiam paprastam samdytam kariviui: ir užgeso tavo šviesa, kaip nebūta tavo karališkos sieliūkštės, liūto neliko nė kvapo! Tilis Ulenšpygelis nusikvatojo, ir mes taip pat kvatojome, nes jam nebuvo įmanoma atsispirti; kvatojome dar todėl, kad gera buvo žinoti, jog didžiūnai mirė, o mes vis dar gyvi. Galiausiai Tilis uždainavo apie Ispanijos karalių atvipusia lūpa, užsigeidusį valdyti pasaulį, nors buvo plikas kaip tilvikas.

Bekvatodami ne iš karto pastebėjome, kad dainos turinys pasikeitė, kad staiga neliko pašaipos. Dabar Tilis dainavo baladę apie karą, apie jojimą drauge ir ginklų žvangėjimą, apie karių draugystę ir savitarpio pagalbą kilus pavojui, apie pro ausis zvimbiančių kulku muziką. Dainavo jis apie samdinių gyvenimą, apie tai, kaip gražu mirti, jis dainavo apie begalinį džiaugsmą kiekvieno, kuris šuoliuoja ant žirgo pasitikti priešų;

ir visi jautėme, kad sparčiau suplakė mūsų širdys. Vyrai šypsojosi, moterys lingavo galvas, tėvai sodinosi ant pečių savo atžalas, o motinos išdidžiai žvelgė į sūnus.

Tik senė Luizė šnopavo, muistėsi ir taip garsiai murmėjo, kad tie, kurie stovėjo greta, patarė jai verčiau kulniuoti namo. Tačiau ji tik dar garsiau nerimastavo ir nebesitramdydama ėmė rėkti: negi niekas nesuprantate, ką tasai čia išdarinėja, jis šaukiasi prakeiksmo, jis nori jį mums užtraukti.

Tačiau kai mes ėmėme rodyti nepasitenkinimą ir mojome rankomis, esą jinai tauškianti niekus, kai galų gale pradėjome jai grasinti, tada ji, ačiū Dievui, išsinešdino; Tilis vėl pūtė dūdelę, o jaunesnioji moteriškaitė stovėjo šalia jo, dabar ji atrodė didinga kaip kokia persona iš aukštuomenės. Ji dainavo skambiu balsu apie meilę, stipresnę už mirtį, apie tėvų meilę vaikams, apie Dievo meilę ir meilę tarp vyro ir moters; ir čia vėl kažkas pasikeitė, paspartėjo mušamas taktas, šaižiau ir aštriau suskambo balsas, ir daina iškart ėmė pasakoti apie kūnišką meilę, apie šiltus kūnus, voliojimąsi žolėje, nuogybės kvapą ir tavo didelį pasturgalį. Vyrai juokėsi, paskui prapliupo juoktis ir moterys, bet garsiausiai kvatojo vaikai. Juokėsi ir mažoji Marta. Ji buvo prasibrovusi į priekį ir dainą suprato kuo puikiausiai, nes dažnai girdėdavo motiną ir tėvą lovoje, tarnus šiauduose, o pernai užmatė seserį su staliaus sūnumi – naktį jiedu patyliukais prašapo, bet Marta nuslinko iš paskos ir viską matė.

Garsaus atvykėlio veide pasirodė geidulingas šypsnyš. Tarp jo ir moters įsižiebė įtampa: jį traukė prie jos, o ją – prie jo, stipriai ir galingai tuodu kūnu troško vienas kito; nedaug, atrodė, tetrūksta, ir jiedu tuoj pat apsikabins. Tačiau muzika, kurią jis griežė, to, matyt, nepanoro, nes, tarsi netyčia, ji pasidarė kitokia, ir akimirksnis pradingo, melodija tam užkirto kelią. Suskambo

Agnus Dei. Moteris pamaldžiai sudėjo rankas: *qui tollis peccata mundi**; jis žengė atgal, ir abu atrodė patys išsigandę siautulingumo, kuris juos mažne buvo apėmęs, kaip ir mes buvome išsigandę ir žegnojomės, nes prisiminėme, kad Dievulis viską mato, bet mažai kam pritaria. Abu jie puolė ant kelių, mes padarėme tą patį. Jis atitraukė nuo lūpų dūdelę, atsistojo, išskėtė rankas ir ėmė prašyti užmokesčio ir ko nors užkąsti. Dabar būsianti pertrauka. O jei nepagailėsit pinigėlio, geriausia dar laukia.

Apkvaitytę ėmėme po kišenės graibyti. Anos dvi moteriškės su bokalais rankose vaikščiojo tarp žmonių. Mes metėme į bokalus tiek, kad monetos skambėdamos net šokinėjo. Davėme visi: Karlas Šenknechtas davė, Maltė Šopfas davė ir jo švepluojanti sesuo davė, taip pat ir malūnininko šeima, šiaip jau šykšti, ir ta davė, ir bedantis Heinrichas Materis bei Matijas Volzege-nas pažėrė negailėdami, nors jie buvo amatininkai ir save laikė šiek tiek ypatingesniais negu kiti.

Marta ėjo pamažėl aplink furgoną.

Ogi štai, atsirėmęs nugara į vežimo ratą besėdįs Tilis Ulenšpygelis, užsivertęs geria iš didelio ąsočio. Šalia stovi asilas.

– Eikš, – tarė Ulenšpygelis.

Virpančia širdimi ji priėjo arčiau.

Jis atkišo jai ąsotį.

– Gerk, – pasiūlė.

Ji paėmė ąsotį. Alus buvo kartus ir neskanus.

– Žmonės čia, ar jie geri?

Ji linktelėjo.

* Dievo avinėli, kuris naikini pasaulio nuodėmes (lot.).

– Ar tai taikūs žmonės, ar padeda vieni kitiems, ar supranta, ar mėgsta vieni kitus, ar tokie žmonės čia gyvena?

Ji nugėrė dar vieną gurkšnį.

– Taip.

– Na, tada... – tarė jis.

– Pamatysime, – pridūrė asilas.

Išsigandusi Marta paleido ąsotį iš rankų.

– O, puikusias alutis! – apgailestaudamas ištare asilas. – Kvaiša tu mergiotė.

– Tai vadinama kalbėti pilvu, – paaiškino Tilis Ulenšpygelis. – Ir tu gali išmokti, jei panorėtum.

– Ir tu gali išmokti, – atkartoję asilas.

Marta pakėlė ąsotį ir žengė žingsnį atgal. Alaus balutė padidėjo ir vėl susitraukė, išdžiūvusi žemė sugėrė skystį.

– Sakau rimtai, – tęsė mintį Ulenšpygelis. – Važiuok su mumis. Mane dabar jau pažįsti. Aš esu Tilis. Mano sesuo tenai yra Nelė, nors ji nėra mano sesuo. Koks senės vardas, nežinau. Asilas štai yra asilas.

Marta spoksojo įdelbusi į jį akis.

– Visko tavo išmokysime, – viliojo asilas, – aš ir Nelė, ir senė, ir Tilis. Ir tu pradingsi iš čia. Pasaulis – platus. Galėsi jį pamatyti. Šiaip jau aš nesivadinu asilu, aš taip pat turiu vardą, esu Origenas.

– Kodėl jūs klausiate manęs?

– Nes tu nesi kaip anie, – atsakė Tilis Ulenšpygelis. – Tu esi kaip mes.

Marta norėjo paduoti jam ąsotį, bet Ulenšpygelis jo neėmė, todėl pastatė jį ant žemės. Jos širdelė daužėsi. Prieš akis iškilo tėvai, sesuo ir namas, kuriame gyvena, ir kalvos anapus miško, ir vėjo ošimas medžiuose; ji negalėjo įsivaizduoti, kad ir kitur

jis ošia visiškai taip pat. Ji prisiminė tirštą sriubą, kurią verda motina.

Garsaus žmogaus akys sublizgo, šypsodamasis jis tarė:

– Atmink seną žmonių išmintį: ką nors geresnio už mirtį rasi visur.

Marta papurtė galvą.

– Na, gerai, – tiek tepasakė Ulenšpygelis.

Ji laukė, bet Ulenšpygelis nebepratarė nė žodžio; jai prireikė kelių akimirkų suvokti, kad jo susidomėjimas ją jau išblėsęs.

Tad ji vėl apėjo vežimą ir pasuko prie saviškių, kuriuos pažinojo, – ji prisidėjo prie mūsų. Dabar mes buvome jos gyvenimas, kito gyvenimo prošvaistės nebeliko. Ji atsisėdo ant vejų. Širdyje jautė tuštumą. Bet kai visi pažvelgėme į viršų, ji taip pat pakėlė akis, nes visi iškart pastebėjome, kad kažkas driekiasi padangėje.

Juoda dryžė kirto mėlynę. Žiūrėjome prisimerkę. Tai buvo virvė.

Vienas jos galas buvo pririštas prie bažnyčios bokšto lango rėmo, o kitas – prie vėliavos laikiklio ant mūrinio namo, kuriame šiuo metu dirbo miesto fogtas, sienos šalia lango. Taip būdavo nedažnai, nes fogtas – užkietėjęs tinginys. Lange stovėjo jaunesnioji moteriškė, tai ji turbūt ką tik pririšo virvę; tačiau kaip jina ją ištempė? – klausinėjome vienas kito. Nesunku buvo atsidurti čia arba ten, šitame lange arba aname, nesunku keliais mazgais pritvirtinti virvę ir numesti ant žemės, bet kaip ją užkėlė iki kito lango ir tenai pririšo?

Žiūrėjome iškorę liežuvius. Jau buvome pradėję manyti, kad pati virvė yra triukas ir kito pokšto nebereikia. Ant virvės nutūpė žvirblis, šoktelėjo, išskleidė sparnus, bet apsigalvojo ir liko tupėti.

Ir štai tenai, bažnyčios bokšto lange, pasirodė Tilis Ulenšpygelis. Jis pamojavo, stryktelėjo ant palangės ir žengė ant virvės. Darė jis viską taip, tarsi tai būtų vieni niekai, tarsi tai žingsnis kaip ir visi kiti. Nė vienas iš mūsų nė neviauktelėjo, nė vienas nešuktelėjo, nepajudėjo iš vietos, visi buvome netekę žado.

Jis nesvirduliavo ir nesistengė išlaikyti pusiausvyros, jis paprasčiausiai ėjo. Jo rankos tabalavo, jis ėjo, kaip einama žeme, tik atrodė truputėlį gracingesnis, kai vieną koją dėjo tiksliai priešais kitą. Reikėjo žiūrėti įtempus akis, kad pastebėtum tuos mažičius klubų judesėlius, kuriais jis reagavo į virvės svyravimus. Jis pašoko, o kai kojos vėl palietė virvę, žaibiškai pritūpė ir atsistojo. Paskui, sunėręs rankas už nugaros, lengvais žingsneliais nupėdino iki virvės vidurio. Žvirblis purptelėjo, bet kelis kartus suplasnojęs vėl nutūpė ant virvės ir kraipė galvutę; buvo taip tylu, kad girdėjome, kaip jis čirškauja. Girdėjome, žinoma, ir savo karves baubiant.

Tilis Ulenšpygelis sukiojosi viršum mūsų galvų, pamažu ir nerūpestingai – ne kaip tas, kuriam gresia pavojus, o kaip žmogus, kuris smalsaudamas dairiasi. Dešinę koją buvo padėjęs išilgai virvės, kairę – skersai, kelius truputėlį sulenkęs, kumščius įrėmęs į klubus. Mes visi, kurie spoksojome užvertę galvas, iškart supratome, kas yra lengvumas. Mes supratome, kaip turi gyventi žmogus, kuris iš tikrųjų daro, ką nori, kuris netiki niekuo ir niekam nepaklūsta; mes suvokėme, kaip tokiai žmogus gali jaustis, suvokėme, kad patys tokie niekuomet nebūsime.

– Nusiaukite batus!

Nustebome. Ar gerai jį supratome?

– Nusiaukite, sakau! – vėl sušuko jis. – Kiekvienas – dešinės kojos batą. Ne klausinėkite, o darykite, bus linksma. Patikėki-

te manim, aukitės tuojau pat. Senas ir jaunas, moterys ir vyrai!
Visi. Dešinį batą.

Smaksojome į jį akis įdėlbę.

– Argi nebuvo smagu iki šiol? Argi nenorite daugiau? Parodysiu daugiau, aukitės batus, kiekvienas dešinį, greičiau!

Mums prireikė šiek tiek laiko, kol išsijudinome. Taip su mumis visuomet būna, mes – žmonės apdairūs. Pirmasis pakluso kepėjas, paskui nusiavė Maltė Šopfas ir tada jau Karlas Lamas ir jo žmona, paskui paliepiną įvykdė amatininkai, kurie visuomet save laikė šiek tiek ypatingesniais negu kiti; na, o tada suskatome autis visi, visi aliai vieno, tiktai Marta nesiavė. Tinė Krugman šalia jos bakstelėjo jai į pašonę ir parodė į dešinę koją, bet Marta papurtė galvą, o Tilis Ulenšpygelis vėl pašoko, tik šį kartą ore dar sumušė kojomis. Šoktelėjo jis taip aukštai, kad nusileisdamas turėjo išskėsti rankas pusiausvyrai atgauti; truko tai labai trumpai, bet to užteko mums priminti, kad ir jis turi svorį ir skristi negali.

– O dabar svieskite! – sušuko jis aukštu balsu ir aiškiai tardamas žodžius. – Nieko negalvokite ir nieko neklausinėkite, svieskite nedelsdami, bus smagu. Darykite, ką sakau. Svieskite!

Tinė Krugman švystelėjo pirmoji. Jos kurpaitė iškilo aukščiausiai ir pradingo žmonių minioje. Paskui į orą išlėkė kitas apavas, jis buvo Zuzanės Šopf, po to pasirodė dar vienas, ir tada jų jau skrido dešimtys, kassyk vis daugiau. Visi juokėmės, kvatojome ir rėkėme: „Saugokis!“, „Ei tu, lenk galvą!“, „Tai dalykėlis!“ Būta didžiulio pokšto, todėl nieko tokio, jei koks batas pataikė kam į galvą. Pasipylė keiksmi, dvi moterys susibarė, keli vaikai pravirko, bet nieko baisaus, net Martą suėmė juokas, kai vienas didelis aulinis batas mažne kliudė ją, o medžiaginė šlepetė nukrito prie pat jos kojų. Tilis Ulenšpygelis teisingai sakė. Kai kam

buvo taip smagu, kad paleido į orą ir kairiuosius batus. Buvo tokių, kurie skraidino dar ir skrybėles, sviedė šaukštus ir bokalus ir šie paskui kažkur sudužo; žinoma, vienas kitas metė ir akmenį. Vėl pasigirdo Ulenšpygelio balsas, ir triukšmas pamažu nutyko, visi suklusome.

– Pusgalviai!

Mes mirkčiojome, nes saulė jau buvo prie laidos ir plieskė tiesiai į veidus. Tie, kurie stovėjo aikštės gale, Ulenšpygelį matė aiškiai, o kitiems jis atrodė tik žmogaus siluetas.

– Kvailiai, bukapročiai, avigalviai! Nenaudėliai, mulkiai, kluikos! Dabar susirinkite savo batus.

Mes stebeilijome į jį nustebę.

– O gal esate kvaišos? Nebegalite pasiimti savo batų, neįstengiate, smegenų neturite? – Jis juokėsi mekendamas.

Žvirblis suplasnojo, pakilo virš stogų – ir viso labo.

Mes sužiurome vienas į kitą. Tai, ką jis dabar kalbėjo, buvo storžieviška, kita vertus, ne taip ir storžieviška, kad nebūtų galima laikyti pokštu, būdingu jo šiurkščiam būdui. Juk tuo jis ir buvo išgarsėjęs, tą jis galėjo sau leisti.

– Batų jums nebereikia, ką? – paklausė jis. – Nebenorite jų? Nebepatinka? Ei, galvijai, pasiimkite savo batus!

Pirmasis sukruoto Maltė Šopfas. Visą laiką jis jautėsi nei šiaip, nei taip, todėl dabar pasileido į tą vietą, kur manė nusikriejus apavą. Jis stumdė žmones pečiais, spraudėsi, yrėsi, lankstėsi ir grabaliojo jiems apie kojas. Kitoje aikštės pusėje panašiai darbavosi Karlas Šenknechtas, taip pat ir Elsbeta, kalvio duktė, bet šią aplenkė senis Lembkė garsiai rėkdamas, kad toji dingtų iš akių, nes tai jo dukters kurpaitė. Elsbeta, kuriai tebeskaudėjo kaktą, nes į ją buvo pataikęs aulinis batas, atsi-kirsdama rėkė, kad verčiau jis turįs nešdintis – kas jau kas, o ji

savo kurpaitę puikiausiai atpažįstanti, tokių dailių, išsiuvinėtų, Lembkės duktė tikrai neturi, bet senis Lembkė nenusileido: trauktis iš kelio privalanti ji ir tegu liaujasi burnojusi ant jo dukters; Elsbeta vėl užrėkė, kad jis esąs užkietėjęs batų vagis. Dabar įsikišo Lembkės sūnus: „Įspėju, uždarykit kakarines!“ Tą pačią akimirką ėmė žodžiuotis Lizė Šoch ir malūnininko pati, nes jų kurpaitės tikrai atrodė vienodos, ir pėdos tokio pat dydžio; balsą vienas prieš kitą pakėlė Karlas Lamas ir jo svainis. Ir Marta staiga suprato, kas čia dedasi, ji atsitūpė ir ėmė pro kojas brautis iš tos vietos.

Viršum jos žmonės stumdėsi, barėsi ir kumščiaivosi. Pora žmogelių, kurie savo batus greit surado, sprūdino iš čionai nieko nelaukdami, na, o kitų širdyse užvirė pyktis, mus pagavo toks įniršis, tarsi jis būtų seniai kaupęsis. Stalius Moricas Blatas ir kalvis Simonas Kernas taip tvatijosi kumščiais, kad kas nors, nugirdęs, jog šitaip pešamasi tik dėl batų, nebūtų galėjęs patikėti, nebent būtų žinojęs, kad Morico pati, dar būdama maža mergaičiukė, buvo pažadėta Simonui. Abiem tekėjo kraujas iš nosies ir abu spjaudė kraujais, šnopavo kaip pridusę arkliai, bet niekas nedrįso jų perskirti; taip pat ir Lorė Pilc bei Elzė Kolšnit buvo įsikibusios viena kitai į plaukus, regis, žmonės neapken-tė vieni kitų taip seniai, kad nebežinojo kodėl ir dėl ko. Užtat kuo puikiausiai žinojo, kodėl Zemlerių šeima ir Griunangeriai ne juokais kibo į atlapus – dėl ginčijamo sklypo ir įsisenėjusio nesutarimo dėl paveldo dar nuo tų dienų, kai seniūnu dirbo Peteris, pešėsi taip pat ir dėl Zemlerių dukters vaiko, kurio tėvas buvo ne sutuoktinis, o Karlas Šėnknechtas. Siutas tarsi epidemija plito aplinkui: kur tik pažvelgsi, visur buvo riejamasi ir mosuojama kumščiais, susikibę kūnai raičiojosi ant žemės; o Marta dabar pasuko galvą ir pakėlė akis aukštyn.

Tenai stovėjo jis ir juokėsi – atsilošęs, plačiai išsišiepęs, virpančiais nuo kikenimo pečiais. Ramios buvo tik jo kojos, klubai svyravo kartu su virve. Martai pasirodė, kad tereikia geriau įsižiūrėti ir supras, kodėl jam taip linksma; tačiau šią akimirką į jos pusę bėgo kažkoks vyriškis ir jos tupinčios nepastebėjo – jo aulinis batas pataikė jai į krūtinę, ji galva trenkėsi į žemę, o kai giliai įkvėpė oro, pasijuto taip, tarsi kas kūną būtų adatomis bado. Ji apsvirtė ant nugaros. Virvės padangėje nebebuvo. Tilio Ulenšpygelio – nė kvapo.

Ji vargais negalais atsistojo ir nuklibikščiavo pro besitalžančius, besiraičiojančius, besikandžiojančius, vienas kitą daužančius apsiašarojusius kūnus, kurių kelis veidus atpažino; ji nušlubčiojo gatve susikūprinusi ir nunarinusi galvą, ir kaip tik tą akimirką, kai atsidūrė prie savo namų durų, išgirdo už nugaros pradardant furgoną. Apsigrėžė. Ant pasostės sėdėjo anoji, jaunėsnioji, moteriškaitė, kurios vardas Nelė, greta susigūžusi ir nejudėdama kiurksojo senė. Kodėl jų niekas nesulaikė, nesivijo iš paskos? Vežimas pravažiavo pro šalį. Marta jį nulydėjo žvilgsniu. Netrukus jis pasieks guobą, paskui miesto vartus – ir likit sveiki.

Ir žiū: kai vežimas jau riedėjo pro paskutinius namus, kažkas vis dėlto vijosi jį, lėkė iš paskos lengvais ilgais žingsniais. Veršėnikės apsiaustas plasnojo aplink sprandą lyg koks gyvas padaras.

– Būčiau tave mielai pasiėmęs! – šūktelėjo jis, bėgdamas pro Martą. Prieš pat gatvės posūkį pavijo vežimą ir išoko į jį.

Vartų sargas kartu su visais buvo pagrindinėje aikštėje, todėl niekas jų nesulaikė.

Marta neskubėdama įėjo į trobą, uždarė duris ir užstūmė velkę. Ožys prie krosnies nustebeęs pažvelgė į ją. Ji girdėjo, kaip

baubia karvės, o nuo pagrindinės aikštės ataidėjo mūsiškių šūkaliojimai.

Galų gale mes aprimome. Dar nesutemus karvės buvo pamelžtos. Grįžo Martos motina; išskyrus porą įdrėskimų, jai nieko daug nenutiko, tėvas parėjo be vieno danties ir įplėšta ausim; seseriai kažkas taip užmynė ant kojos, kad dar kelias savaites ji vaikščiojo šlubčiodama. Bet išaušo kitas rytas ir atėjo kitas vakaras – gyvenimas tęsėsi. Nebuvo namų be gumbų ir įdrėskimų, be randų, išsuktų rankų ar trūkstamų dantų, o aikštė jau kitą dieną blizgėjo švarut švarutelė. Ir visi vaikščiojo apsiaę savais batais.

Mes niekuomet nekalbėdavome apie tai, kas buvo nutikę. Nekalbėdavome ir apie Ulenšpygelį. Nors ir nesusitarę, bet tos nuostatos laikėmės; net Hansas Zemleris, kuris buvo nukentėjęs taip baisiai, kad nuo šiol turėjo gulėti lovoje ir valgyti negalėjo nieko kita, išskyrus tirštą sriubą, ir tas buvo nusiteikęs taip, tarsi niekaip kitaip ir nėra buvę. Taip pat ir Karlo Šenknechto našlė – jį patį kitą dieną palaidojome šventosiose kapinaitėse – elgėsi, lyg visa tai būtų buvęs likimo smūgis ir ji nė nežinanti, kam priklausė jos vyrui į nugarą įsmeigtas peilis. Tiktai virvė dar kelias dienas karojo viršum aikštės vėjo siūbuojama ir drebinama – gera vieta žvirbliams ir kregždėms tūpti, kol šventikas, kuriam per muštynes ypač kliuvo, nes mums buvo įsiėdęs jo išdidumas ir žiūrėjimas į visus iš aukšto, taigi kol jis vėl pajėgė įlipti į varpinės bokštą ir virvę nupjauti.

Tačiau mes nepamiršome. Kas buvo nutikę, liko tarp mūsų. Niekur tai neprapuolė, kai ėmėme derlių, buvo tai tarp mūsų, kai derėjomės dėl grūdų ar sekmadieniais rinkdavomės klausytis mišių, per kurias šventiko veido išraiška dabar buvo kitokia, joje galėjai įžvelgti lyg nuostabą, lyg baimę. Tai ypač tvyrodavo, kai aikštėje rengdavome šventes ir kai šokdami žvelgdavome

vienas kitam į akis. Paskui mums ėmė atrodyti, kad oras pasidarė sunkesnis, kad vanduo tarsi įgavęs kitą skonį ir dangus nuo tada, kai karojo virvė, esąs nebe toks pat.

Po gero pusmečio karas pas mus vis dėlto atsirito. Vieną naktį išgirdome, kaip žvengia žirgai, paskui pasigirdo daugybė klegančių balsų, išgirdome, kaip braška laužiamos durys, ir kol išbėgome į gatvę, apsiginklavę bevertėmis šakėmis ir peiliais, jau kilo liepsnų liežuviai.

Kariuomenės samdiniai buvo alkanesni nei įprastai, be to, dar ir daugiau išgėrę. Jau seniai jie nebuvo įkėlę kojos į miestą, kuriame visko tiek daug. Senė Luizė, kuri ir šį kartą giliai miegojo ir Apvaizda jai nieko nebuvo sakiusi, taip ir pasimirė lovoje. Su gyvenimu atsisveikino kunigas, stojęs kareiviams skersai kelio prie bažnyčios portalo. Neliko gyvos Lizės Šoch, kai mėgino paslėpti auksines monetas, amžiams užmerkė akis kepėjas ir kalvis, senis Lembkė ir Moricas Blatas, taip pat nemažai kitų vyrų, kai stengėsi apginti savo pačias, mirė ir moterys, kaip būtent moterys miršta kare.

Atgulė į kapelį ir Marta. Ji dar spėjo pamatyti, kaip lubų sijas virš galvos pasiglemžia raudonas karštis, spėjo užuosti dūmus, kol tie taip užspaudė gerklę, kad akys aptemo, girdėjo, kaip sesuo šaukiasi pagalbos, o ateitis, kurią jina pati ką tik dar turėjo, pavirto į nieką: vyras, kurio niekuomet neturės, ir vaikučiai, kurių niekuomet neaugins, ir vaikaičiai, kuriems niekuomet nepasakos apie garsųjį išdaigininką, kaip jis vieną pavasario priešpietį apsilankė miestelyje, visų jų ir tų vaikaičių vaikų niekada nebus. Kaip greitai viskas vyksta, spėjo pagalvoti, tarsi būtų sužinojusi didžiulę paslaptį. O kai išgirdo lūžtant stogo gegnes, dingtelėjo, kad Tilis Ulenšpygelis dabar yra galbūt tas vienintelis, kuris prisimins mūsų veidus ir žinos, kad esame buvę.

Išgyveno tiktai šlubis Zemleris, kurio namo nebuvo pasigavusi ugnis ir į kurį niekas nekreipė dėmesio, nes jis negalėjo judėti, gyvi liko Elza Cygler ir Paulas Griunangeris, mat slapčiomis buvo prašapę į mišką. Kai auštant jie parsirado sutaršytais drabužiais ir susivėlusiais plaukais ir rado smilkstančius griuvėsius, pamanė, kad Viešpats Dievas jiems kaip bausmę už nuodėmę pasiuntė vaiduoklį. Abu iškeliavo į vakarus ir kurį laiką gyveno laimingai.

Ir vis dėlto žmonės mus išgirsta tenai, kur kitados gyvenome, kai kada medžiuose. Mus išgirsta žolėje ir žiogų čirškėjime, išgirsta mus priglaudę ausį prie senosios guobos drevės, o vaikams retsykiais pasirodo, tarsi mūsų veidus matytų upelio vandenyje. Mūsų bažnyčios neliko, bet žvyro akmenėliai, kuriuos vanduo nugludino iki baltumo, tebėra tie patys, kaip ir medžiai tie patys tebėra. Ir mes save prisimename, nors ir neateiname niekam į galvą, nes dar neprisipažįstame nesą. Mirtis mums vis dar tebėra naujiena, ir gyvųjų reikalams nesame abejingi. Juk viskas buvo taip neseniai.